

Dr. Öğr. Üyesi Nusret YILMAZ

*İğdır Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
İğdır/TÜRKİYE
nusretyilmaz71@hotmail.com
ORCID *

**AHMET MUHİP DIRANAS'IN
ŞİİRLERİNDE "GECE" İMGESİ**

THE IMAGE OF "NIGHT" IN THE
POEMS OF AHMET MUHIP DIRANAS

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 01.07.2020	Received Date: 01.07.2020
Kabul Tarihi: 14.09.2020	Accepted Date: 14.09.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.10.2020	Date Published: 31.10.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Yılmaz, Nusret, "Ahmet Muhip Dıranas'ın Şiirlerinde "Gece" İmgesi", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Sayı 13, Güz 2020, s. 315-327.

Yılmaz, Nusret, "The Image Of "Night" in the Poems Of Ahmet Muhip Dıranas", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Volume 13, Fall 2020, p. 315-327.

[10.28981/hikmet.762162](https://doi.org/10.28981/hikmet.762162)

Dr. Öğr. Üyesi Nusret YILMAZ

AHMET MUHIP DIRANAS'IN ŞİİRLERİNDE "GECE" İMGESİ

THE IMAGE OF "NIGHT" IN THE POEMS OF AHMET MUHIP DIRANAS

ÖZ

Ahmet Muhip Dıranas, Cumhuriyet dönemi saf şiir ekolünden beslenen önemli simalarından biridir. Dıranas, hocası Ahmet Hamdi Tanpınar'ın tavsiyesiyle Baudelaire'in izinden gitmeye çalışır. Selefleri Yahya Kemal ve Tanpınar gibi tek şiir kitabıyla yetinen Dıranas'ın şiirlerinde, hüznün ve karamsarlık fazlasıyla belirgindir. Çocukluğundan itibaren içine doğduğu toplumun geçirdiği badireler, kendi ailesinin yoksulluk ve yoksunluğu, şairin mizacıyla yoğrulmuş karamsar dizelere dökülmüştür. Eşiyle birlikte geçen uzun evlilikleri, çocuksuz ve meşakkatli geçmiştir. Dergilerde yayınladığı şiirlerini bir araya getirerek oluşturduğu Şiirler'deki tematik ağırlığı tespit etmeye çalışırken farkına vardığımız kederli dizelerin "gece" etrafında yoğunlaştığını görmekteyiz. Bu bağlamda gece, şairin yaşamıyla şiirlerini buluşturan bir yerlem olarak önem kazanmaktadır. Şairin ruhsal ve düşünsel dünyasını kaplayan karamsarlık ve melal, tüm şiirlerine gecenin farklı tonları olarak yansımıştır. Böylece yazdığı ilk şiirinin ilk dizesinde tüm koyuluğuyla kullanılan gece, onun şiir çizgisini birbirine bağlayan ince bir şerit olarak son şiirine kadar devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Muhip Dıranas, Şiir, Karamsarlık, Gece

ABSTRACT

Ahmet Muhip Dıranas is one of the important figures of the Republican era, fed by the pure school of poetry. Dıranas tries to follow in the footsteps of Baudelaire with the advice of his teacher Ahmet Hamdi Tanpınar. Sadness and pessimism are highly evident in the poems of Dıranas, who is contented with his single poetry book like his predecessors Yahya Kemal and Tanpınar. The badgers, the poverty and deprivation of his own family, poured into pessimistic lines by kneading with the poet's temperament. His long marriages with her wife were without children and hardships. While trying to identify the thematic weight in his book, Poems (Şiirler) created by gathering his poems published in magazines, we see that sorrowful strings that we realized are concentrated around the "night". In this context, the night becomes important as a coordinate that combines the poet's life with his poems. Pessimism and grief, covering the spiritual and intellectual world of the poet, were reflected in all his poems as different shades of the night. Thus, the night, which was used with all the darkness in the first line of his first poem, he continued until his last poem as a thin strip connecting his poetry line.

Keywords: Ahmet Muhip Dıranas, Poem, Pessimism, Night

Giriş

Baba tarafı Sinop'a, anne tarafı İstanbul'a dayanan Ahmet Muhip'in çocukluğu yoksulluk içinde geçmiştir. Çocukluğunda baba köyünde sığırtmaçlık yapan şair, tabiat sevgisini buraya borçludur. Daha sonraki yıllarda şairin hülyalarını besleyen kaynak, Salı Köyü'nde geçen "kaygısız ve şen" (Kırcı, 1997: 13) günlerdir. Şairi karamsarlığa iten belirleyici etkenler, Dıranas'ın çocukluk yıllarındaki yaşam sürecinde saklıdır. Savaş sürecine denk gelen bu süreçte hem İstanbul hem de Sinop'taki çocukluk yılları hep "yokluklar ve sıkıntılar" içinde geçmiştir. Çocukluk yıllarının "düzenli" bir aile içerisinde geçmemesi ve babasının ikinci evliliği, şairin annesine aşırı derecede "düşkün" olmasına neden olmuştur (Kırcı, 1997: 14). Daha sonra Ankara'ya ailecek taşınan Dıranas'ın hem eğitim hayatı hem de sanatçılık macerası burada başlar. Onun daha ortaokul yıllarında şiire ilgisini sağlayan iki kişi çok önemlidir. Biri Faruk Nafiz Çamlıbel ki Dıranas'ın yazdığı bir şiiri gıyabında beğenmemiş, Dıranas'ı üzen bu olaydan sonra aynı şiiri Tanpınar beğenmiş ve ona Baudelaire'in *Kötülük Çiçekleri* kitabını vererek onu Fransız şiirine yönlendirmiştir (Gür, 2007: 55-56).

Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'in öncülük ettiği saf şiirin etkisinde kalan ve Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı, Necip Fazıl, Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi sanatçılarla 1930'lardaki hece kuşağının (Yalçın, 2013: 229-257) önemli temsilcilerinden biri olan Ahmet Muhip Dıranas, şiir işçiliği yapmış ve edebiyatta "her şeyden önce güzelliğe önem" (Kaplan, 2009: 89) vermiş sanatçılarımızdandır. Hocası Tanpınar ve onun da hocası Yahya Kemal gibi tek bir şiir kitabıyla yetinen Dıranas, daha lise yıllarında kendisine Baudelaire okumasını tavsiye eden Tanpınar'ın izinden giderek şair profilini oluşturur. Şiirlerinde sıkıntı, melankoli, karayazgıyı bir fon olarak kullanan (Yuva, 2017: 222) ve *Vaftiz* şiirinde "Tek soyluluğumuzdur acı" (Baudelaire, 2013: 21) dizesiyle hayat felsefesini özetleyen Baudelaire başta olmak üzere Fransız edebiyatından ve Türk edebiyatının saf şiir ekolünden etkilenen ve/veya etkilendiği şiirlerle *metinlerarası ilişkiler*¹ içinde olan Dıranas, Turgut Uyar'ın ifadesiyle şiirine kendinden, kendi yaşamından az şey kattığını, dolayısıyla şiirlerinin hep başkasından öğrendiklerinden oluştuğunu söyler (Uyar, 2017: 62-67).

Bireyin duygu ve duyarlılıklarını konu edinen (Aktaş, 2013: 266) saf şiirdeki selefleri Tanpınar ve Yahya Kemal gibi kendisi de fazla şiir yazmayan fakat şiir üzerine uzun erimli ve dikkatlice çalışan Dıranas'ın bir diğer özelliği de "dağınık ve ihmalkci" bir karaktere sahip olmasıdır. Çınarlı, sanatçının şiir kitabını 1964 yılında Hisar dergisinde yayımlayacaklarını defaatle ilan ettikleri halde şiirlerin bir türlü bir araya getirilemediği için yayınlanamadığından şikâyet etmektedir (Çınarlı, 1984: 47). Yahya Kemal'in açtığı "beyaz Türkçe"

¹ Özmen, Dıranas'ın şiirleriyle söz, dize ve imaj olarak ilişkide olduğu yerli ve yabancı şairlerin eserlerini karşılaştırarak sanatçının İlhan Berk'ten sonra şiirini "Etki"nin her türüsüne en fazla açık tutan şair olduğunu belirtir. Şiirlerinde dize düzeyinde yaklaşık 70 "Etki izi"ne rastlar ve bu saptamalarını örnekleriyle sunar (Özmen, 2013: 69-99).

yolunun müdavimlerinden (Kolcu, 2007: 249) olan Dıranas'ın şiirlerine güçlü bir biçimde sızmış duygusallığı, hüznünün gerisinde kalır. Eşi Münire Hanım'ın mülakatlarında kendini ele veren şairin duygusal portresi, onun şiirlerindeki karamsarlığın ve bu karamsarlığı imleyen "gece"nin sızdığı kaynağı vermektedir. Eşinin ifadesiyle "bir duygu adamı" olan Dıranas, her sabah uğradığı bir balıkçı kahvesinde sahili seyrederek, balıkçıların ağlardan döktükleri balıkların çırpınışlarına tanıklık eder. Balıkların ağlardan canlarını kurtarmaya çabalamaları ona hep "hüzün" vermektedir. *Hüzün*, Dıranas'ın yakasını "bir ömür boyu", hiç bırakmamıştır (Öztop, 1990: 26-27). Onun bu hüznünden olsa gerek Hızlan, Dıranas'ın Türk şiirindeki bir özgünlüğünü "kaotik bir şiir dünyasını kutsaması"na bağlamaktadır; "görkemli, ürpertici ama alabildiğine kaotik bir dünya." (Hızlan, 1990: 110-114) Gece, şairin işte bu kaotik dünyanın rengini bütün tonlarıyla gösteren bir imge olarak kullanılmaktadır.

Gece'nin Farklı Tonları

Yaşam felsefesiyle şiirlerinin örtüştüğü sanatçılardan biri olarak Dıranas, kendi neslinin bir kaderi gibi kabul ettiği "melâl" in onu hiç terk etmediğini itiraf eder. 1962'de yazdığı bir yazıda, hayatta acılıklar kadar tatlılıkların, geceler kadar gündüzlerin olduğunu söyleyen sanatçı, "Gelgelelim içimizde bir de 'Melal' var. Neye baksak, onunla gözlerimiz arasındaki bu ince perdeyi kaldıramıyoruz." (Dıranas, 2000: 533) diyerek hüzne, melale olan tabii eğilimini dile getirmiş olur. Ercilasun şairdeki bu eğilimi, *egzistansiyalizmin* etkisine bağlar (Yivli, 2011: 137-147). Uzun bir süre gazete yazıları da yazan sanatçının hüzne meyilli kişiliğinin kendini farklı zamanlarda ele vermesi tesadüf değildir. Sanatçı, insanların "tonajından fazla yük" alan gemiler gibi kendi yaşam iklimi ve tabiatından "tehlikeli bir surette" uzaklaştığına inandığı için fazlaca üzüntü duyduğuna inanmaktadır (Dıranas, 2000: 27). Dıranas'ın kendi kaleminden dökülen bu satırlar, onun aslında melale veya hüzne ne kadar meyyal olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Aslında Dıranas ve nesli yeni kurulan bir Cumhuriyet'in ilk kuşakları olarak fazlaca sıkıntılı bir süreçten geçmişlerdir. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarında Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş savaşlarını bizzat yaşayarak veya etkilerini hissederek büyümüşlerdir. Yıkılış ve yeniden doğuşun tüm sancularına şahit olan bu neslin ruh ve düşünce dünyalarına nüfuz etmiş bu acıları eserlerine yansıtmaları gayet doğaldır. Büyük bir endişe ve huzursuzluğun etkisindeki bu dönem sanatçıların sağlam bir iç bünyeye sahip olmaları fazlasıyla iyimserlik olur. Bu nedenle dönem sanatçıların çoğunda kendini hissettiren bir melal ve içki ibtilası görülmeye başlamıştır. İçki, sigara Ahmet Muhip ve dönem şairlerinin de hayatlarını perişan etmiştir. O dönemin diğer şairlerinin de içkiye düşkünlükleri onların hem ferdi hayatlarını, hem de aile hayatlarını mahvetmiştir. Bunlar cumhuriyet sonrası ortaya çıkan kuşak olarak hep birtakım yenilikler peşinde koşmuş ve bu çabanın yordduğu kişiler olarak bitap düşmüşlerdir (Kırcı, 1997: 30).

Kendi yaşamının sıkıntılarında onun muhayyilesinde bıraktığı derin izlerin yanında özellikle örnek aldığı Baudelaire'in de geceye ve gecenin

çağrıştırdığı acı ve sıkıntılara kuvvetli göndermelerde bulunması, "gece" imgesini Diranas'ın şiirlerinin vazgeçilmezi yapmıştır (Kolcu, 2011: 319-351). Şiirlerinde "gece"nin uykuyla hem anlam hem kullanım birlikteliği şairin yaşadığı hayattan bıkkınlığını ve yorgunluğunu imler. "*Son Bulut Sıyrılınca...*" şiirinde "gece", "uyku", "ıssızlık", "ay" ve "su" sözcüklerini birlikte kullanan şair, naif ve akışkan imgelerle kalbi Allah'a ulaştıran "yol"u tarif eder. Manevi âlemlere dalmak için gecenin sükûnetinden faydalanan dinsel ve mistik öğretilerde *gece*, Allah'a ulaştıran manevi bir iklimdir. Kişilik olarak daima kalabalıktan ve kargaşadan kaçan Diranas için gece kendi beniyle bulunduğu ve dolayısıyla "*Ölüp, ölüp de her an sevginle/Dirilmek...*" (Diranas, 2015: 13) vakti olarak geceyi kuşanır. Gece-mavera ilişkisinin suyla bir arada kullanılması, *Selam* adlı şiirde de görülür. "*Dudakları öpüşlerle dolu geceler*", şairin uzattığı "tası", "bol sularla" dolduracak çeşmelerin zamansal yerlemine sembolize etmektedir.

Mazinin en kıymetli hatıralarının kendisini ziyaret ettiği *geceler*, aynı zamanda sevgilinin gözleri gibi *derindir*. Geçmiş zamanı ararken bakacağı *Portre* şiiri, şairin "ölümsüz" bir ömür yaşaması için yazılmıştır. Gecelerin kış, gündüzlerin yazla birlikte kullanılması, kışla gece arasında kurulan semantik ilişkiyi ele verir. Şairin "*alnında o yaman ölmezliğin zaferi*"yle "*çerçevede mahpus yaşamakta*" olması ve "*uzak bir rüyada yüzer*" gibi duran gözleriyle ömrünün gecesinin ne derece uzun süreceği görülmektedir. Uzak rüyalar ve şairin bütün duygu dünyasının bir fırça darbesiyle değişerek yansıdığı portre/ayna, birbirini durmadan takip eden kışın geceleri ve yazın günleriyle katı bir maddeye dönüşmüştür. Bu portredeki yüz, artık "*ne gülmekte ne de ağlamakta*"dır (Diranas, 2015: 21).

Kalabalıktan hoşlanmadığı için evine kapanmayı seven ve çocukları olmadığı için eşiyile yalnız yaşayan şairin en büyük meşguliyeti hatıralarıdır. Geçmiş sayfalarından koparak gelen simalar, rüyalarına kadar girmekte, "*sabahın fecri*"ne dek odasına dolarak onu, ömür baharının tüm canlılığıyla bahçesinden çekildiği son zamanlarında teselli etmektedir. *Hatıra* şiirinde "dün yoldan" geçerken tesadüf ettiği sevgi nesnesinin gözleri "gece" kadar derindir. Onu "*uzak bir mazi*"nin (Diranas, 2015: 23) derinliklerine kadar çeken gözleriyle şairin geceleri rüyalar sayesinde aynı koordinatlarda buluşmaktadır.

Hemen hemen her şiirinde yer verdiği gece ve akşam imgeleri, sevgiliden ayrılığın, yaşadığı topluma karşı duyduğu güvensizliğin ve kendi iç huzursuzluğun metaforik işaretleridir. *Bahar Şarkısı*'nda bile gece, sevgilinin "*solan gözlerinden yağan*" hüzne ve "*bahçenin uzaklarında*" bir gölgeye benzetilir. Şair, geceye ve karanlığa karşı temkinlidir. Sanki şair, geceleri güneş ışığından mahrum olduğu gibi yaşam ışığından da mahrumdur ve kendini geceleri güven içinde hissetmemektedir. Aynı tema, *Ayrılış* şiirinde daha kuvvetli bir biçimde tekrarlanır. Güneşin batmasını, vedalaşma vakti olarak kabul eden şair, "*ufuk kanlı bir denize*" dönerken bütün sevdiklerini bırakıp gideceğini söyler. Ölüm temasının işlendiği bu şiirde gecenin başlaması, Yahya

Kemal'in deyişle "dönülmez bir akşamın ufku" (Beyatlı, 2018: 53) olarak kullanılmıştır.

Şairi karamsarlığa iten bütün durumların geceyle birlikte kullanılması, temelde evrensel temalardan biridir. Sevgilinin hep uzaktan uzağa Dıranas'a görüldüğü bir düzlemde şairin ruhu, istikrarsız ve karamsarlığa meyyaldir. Bir iki satır evvel "kelebek gibi uçmada ruhumuz" derken, üç satır aşağıda aynı geceye bu kez, "umutsuzlukta bulduğumuz" (Dıranas, 2015: 34) nitelemesiyle bir huzursuzluk imgesi ekler. Gerçek yaşamdan kaçan şair için gece, "düşlerle çoğal"manın vaktidir. Şairin ruhsal yalnızlığı ve gecenin verdiği karamsarlık örtüşmektedir. Gecenin karanlığı nasıl ki her şeyin üstünü kapkara bir örtüyle kaplayıp kişiyi çevresindeki tüm nesnelere koparıyorsa şairi de çevresinden koparmaktadır. Bu bağlamda gece şairin her şeyden koptuğu ve yaşama enerjisi veren sevgilinin hayaline sığındığı asude bir boyuttur. Bu boyut, şairin sevgiliyle bulduğu tek imkândır. Nitekim *Parkta Serenad* şiirinde şair, sevgilinin göğsünde atan kalpte buluşmanın zamanı olarak geceyi seçer. Sevgiliyle buluşmanın ve birlikte bir gece geçirmenin verdiği hazzın bedeli olarak ölüme bile razıdır. "Birbirinde başlamış" ve "birbirinde tükenmiş" (Dıranas, 2015: 38) iki sevgilinin birlikte geçireceği gece, Mevlana'nın ölüm gecesiyle buluşma vaktini birlikte kullanmasında ulaşmak istediği mesajın karşıtıdır. Mevlana ölümü sebep, buluşmayı netice olarak görürken, Dıranas karamsarlığının verdiği etkiyle buluşmanın neticesi olarak ölümü görür. Şairin hiçbir zaman mutlu olamayacağına veya mutluluğun uzun sürmeyeceğine dair kanaati o derece güçlüdür ki birlikte bir gece geçirmenin ölüm mukabilinde gerçekleşebileceğine inanır.

Şair için gece, sadece sevgiliden ayrı yaşanan bir ayrılık vakti değil, sevgilinin görüldüğü bir vakittir aynı zamanda. Gece, böylece Dıranas şiirleri için vazgeçilmeyen bir unsur olarak şiirlerinde temel bir imge olur. Şair adeta gündüzlerden vazgeçmiştir. Bütün önemli olay ve durumlar günün batımıyla başlayan ve seherle biten zaman diliminde gerçekleşir. Birçok şiirde şair, sevgilisini gece görmektedir: "Göründü yine bu yaz gecesinde", "Gördüm onu, dün gece, hıçkırarak ağlarken", "Sevgilim gel/Gece bahçeye". Hüznün hâkim duygu olduğu şiirlerde ortam daima karanlıktır. Bir gülümseyiş Klasik veya Halk edebiyatımızdaki hayat verici imgelerden ziyade karanlıkta yanıp sönen bir "ampul" olarak tarif edilir. Gece görülen sevgilinin aydınlatıcı gülümsemesi, geceye has derinlik ve sinsilikle birlikte kullanılır. Gecenin tüm netamesiyle yüklü olan bu aşk, "sanki ateşten bir çark üstünde" dönmektedir. Böylece gece-aşk-ateş tehlike üçlüsü olarak kullanılmış olur: Bir imkân boyutu olarak *gece*, olgu olarak *aşk* ve durum olarak *ateş* birleşerek tehlike üçgenini meydana getirmektedir.

Gece: Yalnızlık

Kalabalıklardan kaçan bir karakter olarak Dıranas için gerçek yalnızlık, "kalabalık ortasında duyulan" yalnızlıktır (Dıranas, 2000: 400). Kendisiyle baş başa kalmaktan hoşlanan şair, "kaybetme hali" diye tanımladığı kederli yalnızlığı, en ünlü şiirlerinden biri olan *Olvido*'da, "gün saltanatı"nın bitmesine

bağlar. "Unutuş"un onda bıraktığı yaraları sözlere dökmeye çalışan şair, şiirin son parçasında kendisini "derinliğine çekmiş deniz"den, çıkılamayacak "sular altından", "duman" yükselen kederlerden kurtulmak için unutuşun "amansız" (Diranas, 2015: 40-41) gecesinden himmet beklemektedir. Kesif bir yalnızlık kokan Kar şiirinde şairin bu "büyük yalnızlığı" (Diranas, 2015: 59) besleyen en önemli durum, kış geceleri yağın kardır. İnsanın çevresiyle olan tüm bağlarını ve iletişimini kesen karanlık, gece ve kışa ek olarak bir de kar yağmaktadır. Bu durum gecenin ihsas ettiği yalnızlığı bir kat daha koyulaştırmaktadır. Kar burada beyazlığıyla değil, kapkara geceler gibi nesnelere üzerine örten ve kapatan yönüyle dikkate alınmalıdır.

Gece: Ölüm

Şairin devrinin sosyopolitik gelişmeleri, içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal durum haricinde yaratılış itibarıyla "ihmalci", "boşvermiş", "dağınık" ve "istikrarsız" oluşu, onun düzenli bir yaşam kurmasına mani olmuştur (Gür, 2007: 23). Bu ihmalkârlıklarla geçen hayatın yol açtığı pişmanlıklar, hayıflanmalarla karamsarlığı artan şairin "iç dünya talepleriyle dış dünya gerçeklerinin uyuşmaması" (Gür, 2007: 136) neticesinde uğradığı hayal kırıklıkları, kederler onda günün karanlık taraflarına karşı bir ilgiyi beslemiş ve karanlığıyla her şeyi örten gecenin güçlü bir şekilde şiirini ele geçirmesine neden olmuştur. Engel olamadığı yaşlanma ve ölüme yaklaşma temi, "gece"yle birleşerek onun şiirlerinde hiç terk etmediği güçlü bir tema olarak kendine yer bulmuştur. "Bu gece, ıssız gece" (Kırcı, 1997: 16) dizesiyle başlayan ilk şiirinin dayısının ölümü nedeniyle yazılmış olması da onun muhayyilesindeki gece ve ölüm temalarının yakınlıkları bakımından önemlidir.

Gece adlı şiirinde ölüm, uyku ve geceyi birlikte kullanan şair için "gemiler uğramaz bir liman" olarak betimlenen uyku, ruhun tek kurtuluş çaresidir. Mekândan münezzeh bir Tanrı gibi her tarafa sızan korku, tüm ağırlıkları dibine çeken kuyu, yakın bir ayrılıkla dolu gökler, kül edecek volkan, gecenin ucunda bekleyen bir çoban olarak ölüm, pişmanlık... Yılmaz'ın şairin ruhuna ve şiirinin özüne götüren açar sözcükler olarak tespit ettiği "kuyu", "ölüm" ve "gece" gibi sözcükler, derin anlamıyla "tükenişi ve yok oluşu hisseden kişinin yaşadığı buhranı" anlatır (Yılmaz, 2006: 366-370). Bütün bu karamsarlık yüklü imgeler, zamansal bir boyut olarak geceyle irtibatlandırılır ve ölümü çağırıştırır. Şiirin her tarafına serpilmiş karamsar ifadelerle şair, gecenin onda bıraktığı izlenimlerin bir yekûnunu vermeye çalışmaktadır. Yağmur şiirinde camlardan sızan yağmur damlalarının şairin gözyaşını harekete geçirmesi de sonbahar gecelerine mahsus bir hassasiyettir. Gençliğin tatlı sayfalarının bittiği bir dönemi imleyen sonbahar/hazan, artık ümitlerin "bin nazla" yaklaştığı teselli mevsimidir. Bu hazan gecesinde şaire düşen şey, camlardan "ince bir yağmur" sızarken "hazla" (Diranas, 2015: 50) uykuya dalmaktır.

Şair, "yapışkan", "kekre", "öldürücü" ve "pis bir gün"den kurtulmak için gecenin kanatları açılmış ve köpürmüş atlarından medet beklemektedir. Hızı çağırıştırılan imgelerle geceye bir ölüm rengi vermek, şairin sıklıkla tekrarladığı gece, uyku, ölüm üçlüsüne başvurduğunu gösterir.

"Umutların mola verdiği yerde

Geceler bir nehir gibi akıyor." (Dıranas, 2015: 86)

Yaşarken adlı şiirinde geçen bu ifadeler, gecenin başladığı yerde umudun bittiğini ifade etmesi bakımından önemlidir. Şairin "*Gelmedi gün daha, çalmadı saat*" diyerek işaret ettiği ölüm, ilk kıtada kullanılan geceyle aynı bağlamda kullanılarak tüm yaşamsal renklerinden sıyrılır. Temasını zaman-insan ilişkisi üzerine kurduğu "*Saat, Zaman ve Kişi*" adlı şiirinde *gece* ve *ölüm* aynı tonda kullanılmıştır. Saatin sarkacına sıkışmış varlık-yokluk sorunsalını ölümle birleştiren şair, ömrün ölüme mahkûmiyeti gibi günlerin de gecelere tutsak olduğunu bildirir. Pesimist bir haletiruhiyenin pençesindeki şair, varoluşsal özünün yaşam sınırına mahkûm olduğuna ve bunun da ölümle ortadan kalkacağına son derece üzülmemektedir.

Aynı temanın işlendiği *Ağıt* şiirinde sevdiğini kaybetmekten duyduğu acıyla "garip"liğini dile getiren şair, yalnız kalmanın, sevdiğini kaybetmenin tüm ıstırabını hissettirecek sözlerle örer şiirini. Kaybetmenin, yalnız kalmanın gerçekleştiği vakit elbette yine "*gamlı güz akşamı*"dır (Dıranas, 2015: 132). Şair, *Darağacı*'nda da idam sehпасında sallanan tanımadığı bir adamın kendinde bıraktığı izlenimleri işler. Gece başlarken bir çatıya konan karga ruhunun idam sehпасında sallanan kişiyi izlediğini vehmeder. Gecenin sonunda gökyüzünü dolduran kargaların "*tüm asılmışların ruhlar sürüsü*" (Dıranas, 2015: 148) olduğunu belirterek gece, ölüm ve kargayı aynı bağlamda buluşturan şair, gecenin olumsuz imajlarla yüklü ajandasına bir "kötücül" metafor daha katar. Şairin uğursuz bir hayvan olarak kabul edilen kargayla ve karganın ilenciyle betimlediği olumsuz atmosfer, "*yeryüzünün çatısı ağar*"ırken son bulur.

"Yaşlandım; güneşim batıyor. Gece

Yaklaşmada sinsi, sessiz ve sonsuz.

Biliyorum; her şeysiz, sensiz, bensiz

Yiteceğim, karanlıklar içinde." (Dıranas, 2015: 158)

Yukarıdaki dördlükte ifadesini bulan ölüm düşüncesi, sinsicce yaklaşmakta olan gece imgesi kullanılarak somutlaştırılmıştır. Matrisi "*yaşlandım*", "*güneşim batıyor*", "*yiteceğim*", "*karanlıklar*" gibi sözcüklerle oluşturulan şiirin odak imgesi *gece* olarak tespit edilmiştir. *Biraz Daha*'da geçen bu dizeler ve kullanılan sözcüklerle şair, ölümün yaklaşan sinsi adımlarından ürpermekte ve bunu gecenin gelişiyi kinayeli bir biçimde kullanmaktadır. 1941'de Baudelaire'den *Mürakabe* adıyla çevirdiği şiirine fazlasıyla benzeyen *Kendimle* şiirinde de "spleen" temasına devam eden Dıranas, "*uzun bir yaşam akşamı*"ndan sonra günün batışına dikkat çeker. Her iki manzumede de akşam vaktinin ruhlara özgürlük veren atmosferinden, günün geceye uzayan hüznünlü saatinde hatıralara sığınma vardır. Baudelaire'nin keder dediği iç sıkıntısı, Dıranas'ta şairin kendisi olmuştur (Kolcu, 2011: 338-339). Tamamlanmamış son şiirinde ölümün ve gecenin verdiği karamsarlığın derecesi daha da şiddetlidir. "*Tanrı çekip gitmiş, koyup beni yapıyalmız*" ifadeleriyle mutlak

yalnızlığını dile getiren şair, bu "yitmiş geceyle" yönünü kaybettiğini hissederek Tanrısız bir dünyada ve "Doğa'nın elinde oyuncak" olarak "tekrar yapılmak üzere kırılacak" (Dıranas, 2015: 163-164) bir nesne olarak kendini tarif etmektedir. Artık inancını kaybetmiştir. *Gece*, bu ontolojik savrulmanın bağlamını temsil etmesi bakımından önemli bir imgedir.

Gece: Uyku

Lahuti âlemlere açılan bir kapı olarak uyku, gecede konumlanarak "evren üstü o büyük giz"ın (Dıranas, 2015: 51) kapısını aralar. Uykuyu, gerçeklerin üzerini örten sisi aralayan ve katı gerçekliğin ötesindeki metafizikî boyutu anlama imkânı olan bir durum olarak görür. "Belki"yi bilmenin düzlemi olarak düşündüğü uykudan uyanması, yarım kalan bir hakikat yolculuğunun yarıda kalmasıdır. İslam inancında bulunan Miraç hadisesinin de gece vakti uykuda gerçekleşmesi, şairin mistik ve metafizik tarafının da boş olmadığını göstermektedir.

*Yağmur, Gül ve Eller'*de şiirin başlığında geçen olumlu imgelerin daha da belirginleşmesi için "gece"nin kullanıldığına şahit oluruz. Halının üzerindeki açık renkli desenlerin belirginleşmesi için siyah bir fon kullanılmasının tercih edilmesi gibi şair de sevgiliye dair tüm iyi imajları geceyle birlikte kullanarak zıtlıktan bir ahenk ve karşıtlıktan bir estetik oluşturmak istemektedir:

"Ve bir düşünce arasında

Ellerim; beyaz, boş ve bencil,

Bu gül'le gece arasında" (Dıranas, 2015: 63)

Geceyle uykunun birlikte kullanıldığı şiirlerden biri de *Yurt*'tur. Yaşantılarımızın bilinçten bilinçaltına yöneldiği, özlem ve korkularımızın bilinç duvarını aşarak vizyon kazandığı, düşüncelerimizin çeşitli metafor ve metonimilerle vücut bulduğu rüyaların yerlemi olan uyku, gece yaşamının en farklı ve karmaşık olgularından biridir. Şairin uykusuna "At üzerinde ölen kahramanların" "nal şakırtı"ları, "eski hanların" hüküm sürdüğü "geçmiş zamanların" (Dıranas, 2015: 137) düzeni sızmakta ve nostaljik ifadelerle uykularına heyecan katan nostaljik duygulanımlarla "gece" geçmişini hazır zamana getiren bir yaşamsal bağ olmaktadır. Geçmişin inşa ettiği kolektif bilinçaltının dile getirildiği en uygun örneklerden biri olan bu şiirde şair, rüyayı andıran bir geçmişin peşindedir. Daha uygun bir ifadeyle geçmişin "serüvenleri", gecenin en mutena anlarında şairin benine sızarak rüyalarını işgal etmektedir. Bu bağlamda *gece*, hazır zamana taşınmış "geçmiş"ın hayatiyetinin sürdüğü bir *yerlem* vazifesi görmektedir.

Sevgiliyle Buluşmanın Vakti

Geceyi bir metafor olmaktan öte bir tema olarak da kullanan şairin başlığında "gece" sözcüğünün geçtiği dört şiiri vardır. *Geceye Küçük Şarkı*'da mehtaplı bir gecede sevgilisini bahçeye davet eden Dıranas, sevgiliden ayrılığın vebalini geceye yükler. Sevgiliyle ilgili hemen hemen tüm şiirlerde buluşma ve

ayrılık vakti olarak gecenin seçilmesi, Ahmet Haşim'den gelen bir dikkatin eseri olabilir mi? Olsa da bu tamamen etkilenme endişesinden kaynaklanan bir durum olsa gerek. Zira Ahmet Haşim'i gündüzden koparıp geceye yönlendiren etken kendini "çirkin" addetmesiyle Dıranas, sık giyinmeyi seven "yakışıklı" (Gür, 2013: 29) biridir. Bu bağlamda onu toplum hayatından koparacak derecede maddi bir sıkıntısı olmadığı halde, şiir üstadı olarak kabul ettiği Baudelaire ve Haşim etkisine bağlanabilir.

Eşiyle kendisini konu edindiği *İki Yalnız Ağaç*'ta birbirlerinin yanı başında seven iki kalpten oluşan yalnız iki kişinin ruh dünyasına misafir oluruz. Şairin kendisiyle eşini "Garip bir su kenarında iki ağaç" (Dıranas, 2015: 141) olarak betimleyerek başladığı bu şiirde "genç, dinç, anaç" olan bu ikili, konuşmaktan ziyade "susarlar". İki yalnız ağaç olarak bu birbirine meftun iki kalp, "gün batınca" uzak yıldızlar gibi "apaçık" yalnızdırlar. Birbirlerinden başka kimseleri olmayan bu iki ağacın yalnızlığının tonunu gece daha da koyulaştırmaktadır.

Romantik Karşıtı Gece

Gerçeğin katı ikliminden kurtulmanın bir göstergesi olarak kullandığı "bulut" imgesi, şairin "bakıp imrendiği" bir hareketlilik içinde şehrin kirine takılmayarak "geceyi sararken fecir" (Dıranas, 2015: 85) geçip giderler. Rüyalarla bulutların aynı bağlamda kullanıldığı bu şiirlerde romantik duygulanımlar hâkimdir. Dağların ardından denizler içip gelen bulutlar, şairin hayallerini harekete geçirirken, hudutları olmayan gökyüzünde nereden gelip nereye gideceği belli olmadan bir bereket sembolü olarak insanlık dünyasına yalanıp geçerler. Toprağa ve doğaya bereketiyle dokunan bulutlar, her akşam dağları aşarken şairin tüm hülyalarını da peşinden sürüklemektedir. Dolayısıyla gecenin başlamasıyla bulutların dağların arkasında kayboluşu arasında bir ilgi kurularak gece; katı, karamsar ve acıtan gerçekliğin karşıtı olarak kullanılır.

Gece: Karamsarlık

Mesnevi tarzında yazdığı *Ağrı* adlı şiirde, 1942-45 yılları arasında askerlik yaparken heybetine bakarak Allah'ı hatırladığı Ağrı Dağı'nın onda bıraktığı intibaları yazan Dıranas'ın bu süreçteki hissiyatı ve ürettikleri onun sanatının bir dönüm noktasıdır (Çınarlı, 1984: 45). "Eteğine" varıp "secdeye kapan"dığı dediği Ağrı Dağı'nın etkisiyle kendinden geçtiği bir manevi iklimde "Güneş"e hasret kalan şair, "Dünyayı saran bu gece ne gecedir?" diye sorarak gece imgesine merkezi bir yer verir. Sözcük ve kavramların düşünme sürecinde kendi karşıt anlamlılarıyla mana kazandığı düşünülürse Dıranas'ın gece ve karanlığa dair korkusunun onu güneşe tapınma derecesinde bir tavra sevk ettiği anlaşılabilir. Bütün din ve inanç sistemlerinde olumlu bir anlam içeriğine sahip olan güneş ve ayın aydınlatıcı özelliğinin şairin duygu ve düşünce dünyasında da köklü bir yer tuttuğu görülmektedir. Şairin bu şiiri yazarken yakın olduğu İran coğrafyasında İslamiyet'ten önce güçlü bir din olan Zerdüştlük'teki düalist anlayışa paralellik vardır. Zerdüştlükte iyilik ve kötülük

Tanrıların sembolleri olarak güneş, Ahura Mazda adlı iyilik tanrısının; gece, Ehriman'ın sembolü olmuştur. Kiblelerini güneş olarak belirleyen Zerdüştiler gece vaktinde iyilik tanrısının hükmünün devam etmesi için ateş yakarlar. Şair, Ağrı Dağı'nın heybetini anlattığı şiirde,

"Güneş! Güneş! Güneş! Ey, ölümsüz ece!

Sana tapınanlar kardeşimdi benim

Güneş! Güneş! Ben sana doğru gelenim,

Kucakla beni, tanrıça, sev, sar beni" (Dıranas, 2015: 96)

diyecek derecede ışığa hasret kalmıştır ki geceye en ağır ifadelerle saldırır:

"Dert, kin, yalan, ölüm, korku ve işkençe,

Çakal seslerinden örülmüş bir gece"

ve

"Kaplamiş gözümün gördüğü her ufku

Umutsuz, zifiri bir gece, bir korku." (Dıranas, 2015: 96)

Gece, şairin genç yaşta hiç alışık olmadığı bir dağın yamacında, yaşamından ve duygu dünyasından hâsil olan ruhsal durumunun bir yansıması olarak görülmelidir. Şair, kendisi için uzun bir manzume yazacak kadar etkilendiği dağı *"Ben olmasam insansız bir dağ/hep karlı, rüzgârlı, bulutlu/Allahsız ve şeytansız bir dağ/Dilsiz gökyüzüyle kısıtlı."* (Dıranas, 2015: 105) dizeleriyle tasvir eder. Gece, kendini bu derece تنها ve medeniyetten uzak bir coğrafyada yalnız hisseden şairin karamsarlığını bir kat daha arttırır.

*Bir Kavsın Altında Şehir'*de her gece hüzünlü şarkıların söylendiği *"ihtiyar"* bir kentteki insan olgusunu işler. Baş başa vermiş apartmanlardan, dar sokaklarında sabırla kefen ören ihtiyar kızlardan oluşan kentte *"her şeye baskın"* ve *"korkulu"* (Dıranas, 2015: 113) geceler, şairin karamsar ruh halinin objektifine yansıyan dış dünyanın bir panoramasıdır. Bu kentin sokaklarında şairi bir *"gölge"* beklemektedir. *Adamlar* şiirinde bu temaya devam eden şair, bu sokaklardan her akşam binlerce adamın gözlerinde umutsuzluk ve dudaklarında çığlıkla dolaştığını belirtir. Kent ve kentin sokakları geceyle birleşerek şairin ruhuna karamsarlık ekmektedir. Derinlerden yankılanan bir *"Gel"* sesini her taraftan duyan şairin *"bütün gece"*leri, bu korkulu seslerin ürpertisiyle geçmektedir. Zira şairin duyduğu bu *"kuru sesler"* (Dıranas, 2015: 117) bir gün kendisini gömecek olan ölüm çağrısıdır. Gece, bu sesin yankısını şiddetlendiren düzlem olarak kullanılmıştır.

Şiirlerinde bir kaçış, bir arayış duygusunun hâkim olduğu Dıranas, adeta kaybettiklerinin acısını insanlığın büyük değerlerine sığınarak telafi etme çabasındadır. Uyar'a göre onu bu değerlere iten neden, yaşadığı ve tanıdığı olduğu *"çağın karmaşıklığı"*dır (Uyar, 2018: 65). *Yağma'*sında yitirdikleri İstanbul'un

hatıralarını bir bir yaşayan şairin geçmişe duyduğu hasretin rengini yakalarız. Koyu tonlarla çizilmiş bu İstanbul tasvirindeki karamsarlığı artıran bir daha geri dönülemez uzaklıkta olmasıdır. Hem kendi ömürlerinin kifayetsizliği, ihtiyarlık hem de "mutluluklar şehri" İstanbul'un artık "toz, duman, inilti, akıntılar, çöpler..."le kirlenen yüzü, şairdeki karamsarlığın şiddetini artırmaktadır. Farklı yönleriyle İstanbul'un kaybedilen taraflarını betimleyen şairin yalnızlığını dayanılmaz kılan "akşam vakti"dir. Zira artık kendilerine "bir selam bile" verecek kimse kalmamıştır. Kalabalıklar içinde yalnız kalan bu şair ruhu, kendisini "anlamsız turist"lere benzetmektedir (Dıranas, 2015: 154-157).

Sonuç

Cumhuriyetin kuruluş yıllarına denk gelen ilk gençlik yıllarında şekillenen duygu ve düşünce dünyası, diğer sanatçılarda da görüldüğü gibi derin bir buhranın darbeleriyle şekillenmiştir. Dıranas, şiirlerine yansıyan *gece* imgesinde görüleceği üzere şiirlerinde bu buhranın etkisinde kalmış fakat bunu lirik ve estetik bir biçimde ifade etmiştir. Onun sanatçı kişiliğini biçimlendiren sosyopolitik çevre, memleketin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, sanatçının yaşamışlıklarıyla birleşip şiirlerine koyu bir tonda akmıştır. Bu yüzden hemen hemen her şiirinde güneş batmakta veya gecenin her şeyi örten siyah perdesi dalgalanmaktadır. Yalnızlık, yaşlılık, ayrılık, ölüm gibi karamsarlık kokan temalarla kurulmuş şiirlerde bir imge olarak kullanılan *gece*, gerek şairin psikolojik dünyasını gerekse çevresel koşulları imleyen netameli bir durumu gösteren dilsel semptomdur. Arka planında Dıranas'ın bütün hayallerini, özlemlerini, hayal kırıklıklarını saklayan bu imge, yeni bir dizgeye tutunmaya çalışan ve hep yeninin peşinde koşan Cumhuriyet sanatçısının hazin kaderine denk gelir. Dış dünyanın kıyıcılığından kaçarak sığındığı gece, onu tüm yalnızlığı ve yoksunluğuyla saran netameli bir vaktin adyken, gece imgesi şiirlerine yansımış tüm karamsarlık temaları kendinde toplayan bir anahtar kavramdır. *Şiirler* kitabı bir bütün olarak yakın okumaya tabi tutulduğunda, "gece" imgesinin yaklaşık elli yıllık şiir yaşamının ürünü olan bu şiirlerde tematik bir bütünlüğün bir göstergesi olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Aktaş, Şerif. (2013), *Şiir Tahlili*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Yalçın Armağan. (2013), "İnkâr ile Sahiplenme Arasında Dıranas Şiiri", *Ahmet Muhip Dıranas*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Baudelaire, Charles. (2013), *Kötülük Çiçekleri*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Çınarlı, Mehmet. (1984), *Hatıraların Işığında*, Cönk Yayınları, İstanbul.
- Dıranas, Ahmet Muhip. (2015), *Şiirler*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Dıranas, Ahmet Muhip. (2000), *Yazılar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gür, Âlim. (2007), *Ahmet Muhip Dıranas Hayatı-Eserleri-Sanati*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Gür, Âlim. (2013), "Ahmet Muhip Dıranas'ın Hayatı, Kişiliği, Eserleri", *Ahmet Muhip Dıranas*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Hızlan, Doğan. (1990), "Ahmet Muhip Dıranas'ın Şiir Kitabı Üstüne Küçük Bir Soruşturma", *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi*. s. 110-114
- Kaplan, Mehmet. (2009), *Şiir Tahlilleri II*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kırcı, Mustafa. (1997), *Ahmet Muhip Dıranas Hayatı, Fikirleri, His Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kolcu, Ali İhsan. (2011), *Albatros'un Gölgesi*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum.
- Kolcu, Ali İhsan. (2007), *Modern Türk Şiiri I*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum.
- Özmen, Kemal. (2013), "Bir Metinlerarası Şair", *Ahmet Muhip Dıranas*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Öztop, Şener. (1990), "Ölümünün 10. Yıldönümünde Ahmet Muhip Dıranas'ı Anmak", *İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi*. s. 26-27
- Uyar, Turgut. (2018), *Bir Şiirden*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Beyatlı, Yahya Kemal. (2018), *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- Yivli, Oktay. (2011), "Ahmet Muhip Dıranas'ın Şiirinde Biçim Denemeleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 18. s. 137-147
- Yılmaz, Ebru Burcu. (2006), "Ahmet Muhip Dıranas'ın 'Gece' Şiiri Üzerine Bir Çözümleme", *Türk Dili*, S 652, s. 366-370
- Yuva, Gül Mete. (2017), *Modern Türk Edebiyatının Fransız Kaynakları*, İletişim Yayınları, İstanbul.